

Миколаївський державний університет імені В. Сухомлинського

Проблеми та шляхи оптимізації рекреаційного комплексу Миколаївської області

The author of the article analyzes the modern state of recreation development in Mykolayiv region and proposes ways of the radical improvement of recreation complex in Mykolayiv region.

Рекреація як галузь народного господарства [1, 46 – 48] відіграє одну з провідних ролей в економіці багатьох держав світу. Її частка у світовій економіці послуг сягає 40% (1999). За даними Всесвітньої Туристичної організації, річний обіг туристичного комплексу [3, 58] складає більше 400 млрд. дол. (при середній кількості подорожей 600 мільйонів).

Туристичний комплекс півдня України також доволі привабливий. Це пояснюється гарною ресурсною базою (індекс забезпеченості природно – рекреаційними ресурсами Миколаївської області 0, 57).

Останнім часом до проблем географії туризму українського Причорномор'я дуже часто звертаються у своїх працях професор дгн О. Г. Топчієв, кгн А. Е. Молодецький, дбн Г. Г. Мінчева, дмн С. К. Харічков. Саме на теоретичний підхід цих учених до проблем розвитку рекреації спирається автор, а також пропонує власні реальні шляхи щодо оптимізації, покращання розвитку та функціонування рекреації в Миколаївській області.

Метою статті є аналіз сучасного стану розвитку рекреаційної сфери в області, виявлення позитивних і негативних змін протягом останніх п'яти років на основі даних обласного статуправління. А також стратегії та плану конкретних дій щодо покращання рекреаційно – туристичної діяльності на Миколаївщині.

Основні рекреаційні зони Миколаївщини знаходяться в південній частині області на узбережжі Чорного моря та лиманів. У цих зонах зосереджено 160 рекреаційних закладів (2004). Крім того у туристичний комплекс входять 37 готелів на 789 номерів (у 2000 році було 44 готелі на 1143 місця), 21 позаміський оздоровчий табір для дітей та підлітків на 5707 місць (для порівняння 8,8 тисяч місць у 2000, 7,0 у 2001, 7,9 у 2002).

Протягом останніх п'яти років спостерігається дуже повільне зростання кількості санаторіїв та закладів відпочинку (Таблиця 1).

Таблиця 1. Санаторії та заклади відпочинку

	1990	1995	2000	2001	2001/ 2002	2002/ 2003
Санаторії та пансіонати з лікуванням	5	7	8	11	11	10

у них ліжок, тисяч	1,2	1,9	2,4	4,0	3,9	3,1
Із загальної кількості санаторіїв і пансіонатів з лікуванням дитячої санаторії	3	4	3	4	4	4
у них ліжок, тисяч	0,5	0,7	0,5	1,3	1,2	1,2
Санаторії – профілакторії	9	10	10	10	10	9
у них ліжок, тисяч	1,1	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
Будинки і пансіонати відпочинку	18	14	21	24	24	23
у них місць, тисяч	10,9	4,5	6,8	4,1	4,3	4,6
Бази та інші заклади відпочинку	123	93	133	129	137	130
у них місць тисяч	20,6	14,8	19,4	18,4	18,9	17,7

У санаторіях та закладах відпочинку протягом 2003 – 2004 року лікувалось і відпочивало 128,6 тисяч громадян, з яких 118,4 тис. лікувались і відпочивали тривалий час. Протягом літа 2004 року було оздоровлено 3,5 тис. дітей, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, з них лише 2,4% відпочивало у заміських таборах, 80,3% у таборах санаторного типу. З малозабезпечених, багатодітних та неповних сімей було оздоровлено 14,9 тисяч дітей, 3,1 тис. дітей – сиріт та позбавлених батьківського піклування, 515 дітей – інвалідів.

Однак, протягом 2004 року з тих санаторно – курортних закладів, які не працювали, 32% простоювали через відсутність коштів на експлуатацію, 18% перебували на капітальному ремонті, 5% були не заповнені через відсутність бажання громадян оздоровлюватися, 45% - інші причини (час зміни форм власності, продаж тощо).

Аналіз розвитку туристичної галузі за останні роки показує, що швидко зростають окремі фінансово – економічні показники і знижуються інші. Так, надходження від надання туристичних послуг нерезидентам України виріс з 600 доларів США в 2000 до 2 350 000 доларів США в 2004 році.

Зміни форм власності об'єктів відпочину (Таблиця 2) також сприяли змінам економічних показників.

Таблиця 2. Динаміка змін форм власності рекреаційних підприємств Миколаївської області

Форма власності/ кількість	1985	2000	2002	2003	2004
Приватна	-	13	30	32	34
Державна	116	149	130	128	126

Так середньооблікова кількість працівників, зайнятих у туристичному бізнесі, збільшилася з 200 у 1989 до 470 у 2000 і 730 у 2002, 780 у 2003. Але відсоток зайнятого в рекреаційній

сфері населення області залишається дуже малим (0,1%), для порівняння: в Одеській області – 1,3%. Основні показники динаміки рекреантів миколаївської області відображено в таблиці 3.

Таблиця 3. Динаміка кількості туристів Миколаївської області

Назва показника	2000	2001	2002	2003
Туристів, охоплених внутрішнім туризмом	29340	52122	52704	72052
Іноземних туристів	4640	7370	9020	11312
Туристів, які виїжджали за межі держави	556	922	1266	1518
Всього туристів	17520	21576	16000	19186

За даними Держтурадміністрації України, кількість обслугованих туристів збільшується, але дуже повільно: 2000 рік – 34536; 2001 – 60414; 2002 – 62990; 2003 – 84882; 2004 – 128600. У туристичній міграції в області переважають службові і ділові поїздки – 26255 чоловік (протягом 2004), дозвілля, відпустка, спортивно – оздоровчий туризм – 48170, лікування – 2874, інші – 7583 чоловік. Із загальної кількості туристів 16943 – діти віком до 14 років, 6894 – люди віком 15 – 17 років, 4360 – молодь 18 – 28 років (дані на 2004 рік).

Міграційні потоки іноземних туристів в основному направлені до національного заповідника Ольвія (Греція, Австралія, Великобританія).

Протягом останніх років обсяг туристичних послуг збільшився з 36000 гривень у 1995 до 1340000 у 2000 і 20600000 грн. у 2003 році, 23600000 грн. у 2004. Ці зміни зумовили збільшення кількості рекреантів. Якщо в 1985 році на курортах області відпочивало близько 4000 чоловік, то в 2000 році – 62990, у 2003 – 84882, 2004 – 87300. З 1989 року кількість туристів зростає в арифметичній прогресії.

Реалізація проектів інвестиційної програми розбудови інфраструктури туристично – рекреаційних зон області, які були розроблені на рівні облдержадміністрації на початку 2000 року, хоча і не принесла бажаних результатів, але спричинила певні позитивні зрушення. Першим відреагував на це транспортний комплекс. Кількість транспортних засобів в 2004 році зросло на 201% у порівнянні з 1985 роком. Кількість підприємств харчування зменшується з 17 у 2000 до 9 у 2003 і 11 у 2004 році.

Хорошим прикладом оптимізації рекреаційної діяльності в області є досвід роботи рекреаційних дільниць РЛП „ Гранітно – степове Побужжя ”, яке веде постійний облік та моніторинг усієї рекреаційної діяльності (цього немає в роботі інших рекреаційних об’єктів). Адміністрація РЛП розробила та затвердила ціни на послуги, організувала роботу обслуговуючого персоналу, обладнала рекреаційні ділянки малими архітектурними формами, проклала пішохідні та водні туристичні маршрути, що дало змогу заробляти протягом сезону з травня по вересень включно майже 6770, 8 тисяч гривень.

Але поки не на достатньому рівні використовуються бальнеологічні ресурси Миколаївщини (лікувальні грязі, мінеральні джерела, великі піщані пляжі та акваторії Тилігульського, Березанського та Дніпро – Бузького лиманів), унікальні ресурси берегової зони Чорного моря (реліктові озера, леси), кліматичні ресурси. Надзвичайно гострою є проблема лісових насаджень у зонах відпочину, яких у 6,3 разів менше, ніж необхідно. Земельні відносини між суб'єктами підприємницької діяльності також не відповідають вимогам сучасного землекористування (дані облдержадміністрації щодо наявності баз відпочинку на 1 квітня 2004 року не відповідають дійсності). Медичне обслуговування зон масового відпочинку знаходиться не на відповідному рівні. Реконструкція інженерних мереж (водопровід, каналізація, енергозабезпечення, телефонізація, радіофікація) та каналізаційних очисних споруд є однією з найгостріших соціально – економічних проблем розвитку зон відпочинку.

Щоб змінити ситуацію на краще при формуванні рекреаційної політики області, у першу чергу необхідно провести еколого – економічний аналіз та оцінку можливого впливу зростаючого рекреаційного навантаження на структурно – функціональні властивості природного комплексу, тому що структура рекреаційної діяльності визначається тими видами, які пристосовані для існуючих територій.

Нормативних документів, які є в наявності в області на сьогоднішній день, вкрай не вистачає для оптимального розвитку сфери. Тому для розробки фундаментальних засад формування рекреаційної галузі Миколаївщини слід залучати провідних науковців півдня України.

Стратегія та план дій щодо розвитку рекреаційно – туристичної діяльності в області має базуватися на наступних принципах:

- забезпечення доходів місцевій економіці та місцевим жителям рекреаційних територій;
- широке і масштабне інформування населення про рекреаційні можливості регіону (через засоби масової інформації, буклети);
- бережне ставлення до природних ресурсів, які використовуються у ході відвідувань цих територій;
- систематичний контроль з боку єдиного контролюючого органу місцевої влади за кошторисом, плануванням туристичних маршрутів, їх якістю;
- постійний розвиток інфраструктурної забезпеченості територій (транспорт, стоянки, забудова територій з урахуванням ландшафтів, традицій і культури місцевих жителів);
- якісний контроль з боку фахівців за оптимальною кількістю рекреантів на певній території (не допускати перевантаження);

- контроль за якістю середовища, яке відвідують рекреанти (утилізація відходів, наявність зручних шляхів пересування);

- постійний моніторинг стану природних екосистем.

Таким чином, рекреаційна сфера відіграє важливу роль в економіці області, але розвивається повільно і спонтанно, головною причиною цього є її однобічний розвиток, спричинений недостатнім науковим обґрунтуванням засад розвитку цієї галузі.

Література.

1. Ван Циншен, Топчиев А. Г. Теоретические и методологические аспекты рекреационной географии: современный подход // Укр. геогр. журнал. – 2003. - №1. – С. 46 – 48.
2. Ван Циншен, Топчиев А. Г. Устойчивый туризм и экотуризм: тенденции и проблемы развития // Устойчивое развитие экологического туризма на Черноморском побережье. Сб. материалов симпозиума. – 2003. – С, 241.
3. Шанина Т. П. Оценка основных факторов эколого – проектируемого национального парка „ Нижнеднестровский ” // Устойчивое развитие экологического туризма на Черноморском побережье. Сб. материалов симпозиума. – 2003. – С, 58.